

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-669-0-56>

THE ROLE OF INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS STANDARDS IN ENSURING INHERITANCE RIGHTS DURING WARTIME

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СПАДКОВИХ ПРАВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Popovych K. G.

*3rd year postgraduate student of the
Department of
Civil Law and Process,
State Higher Educational Institution
"Uzhgorod National University"
Uzhgorod, Ukraine*

Попович К. Г.

*аспірант 3 року навчання кафедри
цивільного права та процесу,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

У сучасних умовах збройної агресії проти України особливого значення набуває забезпечення та захист прав людини, зокрема у сфері спадкових правовідносин. Воєнний стан, масштабні руйнування, вимушене переміщення населення та тимчасова окупація окремих територій істотно впливають на можливість реалізації громадянами своїх майнових прав, у тому числі права на спадкування.

Спадкові правовідносини в умовах війни зазнають суттєвих трансформацій, оскільки виникають труднощі з відкриттям спадщини, встановленням факту смерті особи, визначенням місця відкриття спадщини, а також доступом до нотаріальних та судових органів. У ряді випадків відсутність належних документів або неможливість їх отримання створює правову невизначеність та перешкоджає реалізації спадкових прав.

У цьому контексті особливого значення набувають міжнародні стандарти прав людини, які закріплюють фундаментальні гарантії захисту прав власності, права на справедливий суд та ефективний засіб юридичного захисту. Вони виступають важливим орієнтиром для держав у забезпеченні належного рівня правового регулювання навіть в умовах надзвичайних обставин, зокрема під час збройного конфлікту.

Практика міжнародних судових установ, зокрема Європейського суду з прав людини, відіграє значну роль у формуванні підходів до захисту майнових і спадкових прав. Вона дозволяє визначити межі допустимого втручання держави у права особи та забезпечує стандарти, яких повинні дотримуватися національні органи влади при вирішенні відповідних правових спорів.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу впливу міжнародних стандартів прав людини на забезпечення спадкових прав в умовах війни, а також пошуку ефективних механізмів їх імплементації у національне законодавство України з метою гарантування правової визначеності та захисту прав громадян.

Яскравим прикладом виступає практика ЄСПЛ “*Sarasyan v. Azerbaijan*”, де суд визнав порушення права власності через неможливість доступу до майна в умовах збройного конфлікту. Заявник не мав доступу до ефективних механізмів відновлення порушених прав або отримання компенсації. Суд розглянув справу крізь призму статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції (право власності), статті 8 (право на повагу до житла) та статті 13 (право на ефективний засіб юридичного захисту) [5].

У своєму рішенні Суд дійшов висновку, що тривала неможливість доступу до майна та житла, а також відсутність ефективних національних механізмів захисту становлять порушення зазначених положень Конвенції. При цьому було підкреслено, що навіть в умовах збройного конфлікту держава не звільняється від обов'язку гарантувати дотримання основоположних прав людини.

Особливу увагу Суд приділив тому, що у випадках, коли фактичне повернення до майна є неможливим з огляду на безпекову ситуацію, держава повинна забезпечити альтернативні механізми, зокрема ефективні процедури компенсації або відшкодування шкоди. Таким чином, було сформовано підхід, відповідно до якого позитивні забор'язання держави зберігаються навіть за умов обмеженого контролю над територією.

Зазначене рішення має важливе значення для формування сучасної практики захисту прав внутрішньо переміщених осіб та осіб, які постраждали внаслідок війни. Воно також стало орієнтиром у подібних справах, зокрема “*Chiragov and others v. Armenia*”, та є особливо актуальним для України у контексті забезпечення спадкових прав в умовах тимчасової окупації та збройної агресії.

Аналогія зі справою свідчить про те, що в умовах збройного конфлікту ключовою проблемою є не лише існування спадкових прав, а й можливість їх ефективної реалізації. Практика ЄСПЛ підтверджує обов'язок держави забезпечити дієві механізми захисту майнових прав, що є особливо актуальним для України в умовах воєнного стану та тимчасової окупації частини територій.

Важливе значення для розуміння захисту майнових і, зокрема, спадкових прав в умовах збройного конфлікту має справа *Chiragov and others v. Armenia*, розглянута ЄСПЛ [1].

Передумовою звернення до суду стало те, що заявники – внутрішньо-переміщені особи. У своєму рішенні Суд дійшов принципово важливого висновку, що держава може нести відповідальність за порушення прав людини у випадку здійснення ефективного контролю над територією, навіть якщо вона формально не входить до її міжнародно визнаних кордонів. У зв'язку з цим було встановлено порушення статті 1 Протоколу №1 до Конвенції (права власності), статті 8 (право на повагу до житла) та статті 13 (право на ефективний засіб юридичного захисту).

Суд підкреслив, що тривала неможливість доступу до житла і майна, а також відсутність механізмів компенсації чи відновлення прав свідчить про невиконання державою своїх позитивних зобов'язань. Таким чином, було сформовано підхід, за яким держава зобов'язана забезпечувати права осіб навіть в складних умовах збройного конфлікту та фактичної втрати контролю над частиною територій.

Значення цієї справи для України полягає в тому, що вона безпосередньо корелює з проблемами реалізації спадкових прав в умовах тимчасової окупації. Зокрема, як і у справі *Chiragov and others v. Armenia*, українські громадяни часто позбавлені доступу до майна, яке може бути об'єктом спадкування, а також стикаються з труднощами у реалізації своїх прав через обмежений доступ до ефективних правових механізмів. Практика ЄСПЛ підтверджує, що в таких умовах держава повинна забезпечити альтернативні способи захисту, включаючи компенсаційні механізми та спрощені юридичні процедури.

ЄСПЛ розробив обов'язкові принципи та стандарти через захист майнових прав та права на ефективний захист, які безпосередньо застосовуються і до спадкування.

ЄСПЛ визнає обов'язковим для держав у сфері спадкування :

1. Право власності (ст. 1 Протоколу № 1)

Принцип: спадкове право є частиною права власності. Держава не може безпідставно обмежувати чи позбавляти особу спадкових прав.

Практика: *Marckx v Belgium* (1979) – підтверджує, що спадкові права дітей є частиною права власності [4]. *Korecky v. Slovakia* (2004) – захист законного очікування отримати спадщину [3].

Вимога для держав: Забезпечити правовий механізм для реалізації права власності навіть у складних умовах.

2. Право на повагу до житла (ст. 8)

Принцип: Спадкове майно, що включає житло, підлягає захисту від незаконного вторгнення або неможливості доступу.

3. Право на ефективний захист (ст. 13)

Принцип: Спадкоємець повинен мати ефективні засоби відновлення своїх прав через національні суди або інші процедури.

Практика: в обох справах вищенаведених суд підкреслив, що навіть в умовах війни держави повинні забезпечити механізми захисту (спрощені процедури, компенсація, судовий доступ).

4. Недискримінація (ст. 14 Конвенція)

Принцип: спадкові права повинні бути однаковими для всіх спадкоємців незалежно від статі, сімейного стану, етнічної приналежності.

Практика: *Febris v. France* (2013)– заборона дискримінації спадкоємців за сімейним статусом [2].

5. Обов'язковість позитивних дій держави

Принцип: Держава зобов'язана створювати дієві механізми реалізації спадкових прав, навіть якщо фактичний доступ до майна обмежений (війна окупація, переміщення).

Таким чином, практика ЄСПЛ формує чіткі орієнтири для України: спадкові права не втрачають юридичної сили навіть у складних умовах війни, а держава повинна забезпечити їх реалізацію шляхом створення ефективних процедур, що гарантують правову визначеність та захист прав громадян. Це підтверджує необхідність адаптації національного законодавства до реалій воєнного стану та тимчасової окупації, щоб забезпечити можливість реалізації спадкових прав у повному обсязі.

Література:

1. *Chiragov and Others v. Armenia*, Application no. 13216/05, European Court of Human Rights, 2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-155353#%7B%22itemid%22:%5B%22001-155353%22%5D%7D>
2. *Fabris v. France*, Application no. 16574/08, European Court of Human Rights, 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-116716#%7B%22itemid%22:%5B%22001-116716%22%5D%7D>
3. *Kopecný v. Slovakia*, Application no. 44912/98, European Court of Human Rights, 2004. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66758#%7B%22itemid%22:%5B%22001-66758%22%5D%7D>
4. *Marckx v. Belgium*, Application no. 6833/74, European Court of Human Rights, 1979. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57534#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57534%22%5D%7D>
5. *Sargsyan v. Azerbaijan*, Application no. 40167/06, European Court of Human Rights, 2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163042#%7B%22itemid%22:%5B%22001-163042%22%5D%7D>